

Starjejšyny list

2017/9

Zur diesjährigen Mitglieder- und Wahlversammlung des SSV am 18.11.2017 wurde die bisherige Vorsitzende Ludmila Budar erneut gewählt.

Nächstes Jahr blickt der SSV auf 20 Jahre Einführung des Modellprojektes Witaj in der Sielower Kindertagesstätte „Mato Rizo“.

Die dortige Erzieherin Annet Zischke stellte die Arbeit in der Kindereinrichtung vor und lud zur Jubiläumsveranstaltung im März 2018 in die Niederlausitz ein. Die Belange der Sorben/Wenden vertritt weiterhin Margot Haschke.

wudaše: w zymje 2017/9
wudawař: Serbske šulske towarzystwo z.t.

Postowe naměsto 2
02625 Budyšyn
tel.: 03591 550216/faks: 03591 550220

info@sorabischer-schulverein.de
www.sorabischer-schulverein.de

zagronitej redaktorce: Marja Jaworkowa/Monika Süßowa

tel.: 03591 550215
dolnoserbski pšełožk: H. Kutšankowa
fota: SŠT, F. Haza

© 2017 Serbske šulske towarzystwo z.t./Sorbischer Schulverein e.V.

Lube starješe,

ze zachopjeńkom šulskego lěta se pšecej pšašamy, kak póznawamy pširodne talenty našich žiši a kak je nejlěpjej spěchujomy. W našich žišownjach wobglēdujomy mócnosći a wobdarjonosći, ako socialna kompetenca, rěcne zamóžnosći, muzikalnosć, wumělske zamóžnosći, sportowe wugbaša, kreatiwnosć, rumnostne myšlenje. Wažne jo, až kužde góle až do 8. žywjeńska lěta pó móžnosći w kradu wjele woblukach se wopytujo, lěc to jo rejowanje, spiwanje, sportowanje, graše na instrumentach abo žiwadło, mólowanie abo wobglēdowanie gwězdow, rejtowanje abo zaběra z computerom a nowymi medijami. My pódpěramy toś ten proces spěchowanja talentow Wašych žiši we wuskem wótglasowanju z Wami starjejšimi.

Njebójmy se teke kšacaś pó nowych drogach. Wót wucabnicy Rejzki Delenkowej zgónijomy w pśedlažecem lisće, kak nawuknenje cytanja a pisanja funkcioněrujo pó metože šwicarskego reformowego pedagoga a psychologa dr. Jürgena Reichena. Wóna wopisuo nam swóje nazgónjenja pší alfabetizacji žiši mimo fible. Ako wšykno nowe se toś ta forma wuwucowanja na wěsty part hyšći kritiski wobglēduj a pósuzujo.

Kótare nazgónjenja mašo Wy pší wuknjenju cytanja a pisanja Wašogo góleša? Žycym wam rědne gódy z Wašimi žišimi.

Waša

Ludmila Budarjowa

předsedarka Serbskego šulskego towaristwa z.t.

Wopsimješe:

Někotare mysli k nawuknenjeju cytanja a pisanja pla šulskich nowackow, Rejzka Delenkowa	2
Něga Witaj-góle - bórze wótkubłarka, Witaj-žišownja „Villa Kunterbunt“ Chóšebuz	6
Žeň předcytanja, Witaj-žišownja „Villa Kunterbunt“ Chóšebuz	7
Pytamy a wołamy swětego Mikławša, Witaj-žišownja „Mato Rizo“ Žylow	8
Graša k spěchowanjeju serbskeje rěcy, w žišowni a doma	10

Někotare mysli k nawuknjenjeju cytanja a pisanja pla šulskej nowackow

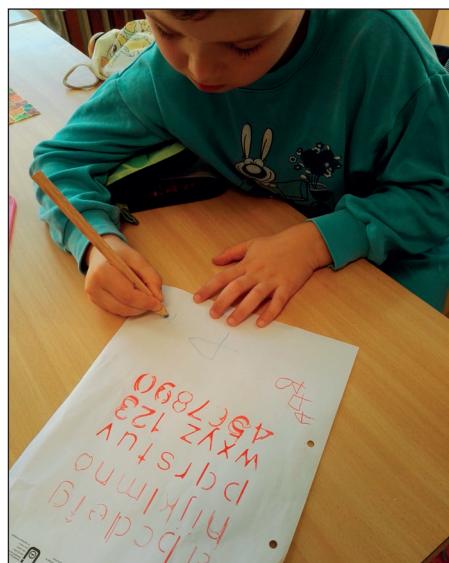

Lube starješje,
šulske lěto jo mjažtym južo někotare
mjasece stare. Snaž mašo syna abo
žowku, kenž jo lětosa zastupil/a do
1. rědownje. Gaž tak jo, pón smě-
jošo něnto ceļo intensiwnje (snaž ga
předny raz ako maš/nan) dožywiš,
kak sebje Wašo góle najwažnejše
kulturne zamóžnosći pšíswójujo. Na-
wuknjenje cytanja a pisanja jo zra-
zom nejwětše bogatstwo, kótarež
móžo člowjek za sebje nadejš. Chtož
móžo cytaš a pisaš, tomu stoj ceły
swět wówrjony.

Wó cytanju a pisanju ma kuždy wót
nas jasne pśedstajenia. Togodla
njejo žiw, až mamy abo nany casy
starościvje gronje: „Nažejucy na-
wuknjo mój syn, mója žowka w šuli

cytaš a pisaš.” Zawěscé su w tom
wokognušu spomnješa na swójski
šulski cas kradu bliske, jo ga nam
wědobne, co za tym štycy.

Wucabniki zakladneje šule proces
cytanja a pisanja wšednje dožywju-
ju a pśewóžuju. Didaktika znajo wša-
ke drogi, pó kótarychž góle cytanje
nawuknjo. Nejznatša jo drje analytis-
ko-syntetiska metoda. Fibla jo w tom
paže kšuty wobstatk šulskeje wucby.
Žiši zeznaju pismik pó pismiku a
nawuknu słowa cytajucy natwarjaš
abo wóttwarjaš (mama – mam – ma
– m – ma – mam – mama). Wucab-

niki, kótarež pó toś tej metože wuwucuju, wuchadaju z togo, až mózo wuknik cytaś, gaž mózo wše pismiki pó rěže gromadu šěgaš.

Nowša didaktika za 70tych lět pak žo hyšći dalej. „Aja hiljaa sillalla.“ jo sada w finskej rěcy, kótaruž mózo kuždy wót nas bžeze wšogo cytaś, ale ju njerozmějo, gaž finski njewumějo. Wuchadam z togo, až rowno tak ako ja finštinu njeznajašo a togodla se wěrim groniš, až sadu zewšym njeſſo cytali. Cytaś wóznamjenijo rozměš. A gaž něchten něco njerozmějo, pótom pó mójom měnjenju teke njecita. Cytanje jo bžezwuwzeſnje pódawk rozměša togo, což sy cytał. Wšykno druge njejo cytanje. A aby čłowjek rozměł, což cyta, trjeba k tomu tři wažne wuměnjenja.

Prědne take wuměnjenje jo bogaty słowoskład a zamóžnosć jen w kompleksnych strukturach (pisnje a wustnje) wužywaś. Toś ten se pšeſz rozgrona, pšecytanje, swójske piſanje a swójske cytanie wobstawnje rozšyrja. Dalej jo trjebne intenſivne myslenje (Denkschulung), to groni, až wucabnik na pšíklad wót wuknikow se pomina samomyslenje a jo wótpowědnje spěchujo. Jano to, což sy se sam domyslił (a nic jano to podał,

což co wucabnik slyšaš abo cytaś), sebeje zaspomnjejoš. A k tšešemu jo trjebna slězyna wěda (Hintergrundwissen) wó swěše, wó wěcach, wó żywjenju – jano gaž se wuznajoš

a na pšíklad rěcy znajoš, rozmějoš wopšimješe tekstow.

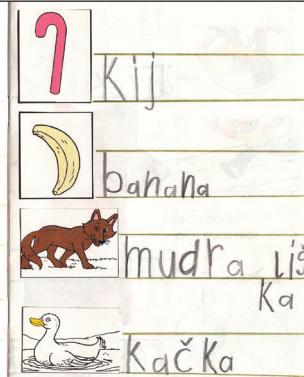
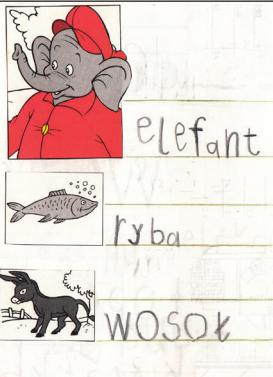
Gaž něnt fibla njejo za wuknjenje cytania trjebna, co pótom? Pó mójom měnjenju dosega, gaž maš zmužnego wucabnika pši boce, kenž wě, co se pši cytaju w mórgach stawa, a zazukowa tabulka (Anlauttabelle).

Derje cyta, kenž wjele cyta.

Wjele cyta, kenž rad cyta.

Rad cyta, kenž derje cyta.

Srjejž žewježasetych lět stej se južo dwě serbskej wucabnicy dowazyłej na celo nowu drogu. W Budýšynje a Radworju su tencas wuknikи jeju 1. rědownjowu nawuknu li cytanie pšeſz to, až su do togo z pomocu nazukoweje tabulki jano

pisali. Na zachopjeńku krotke jadnozłožkowe słowa, pózdzej sady a samo teksty. Až jo to z wuspěchom se póräžilo, pokazujo se na tom, až stej z wobeju rědownjowu wujšlej dwě młodej serbskéj wucabnicy za zakładnu šulu, kótarejž žíšam žinsa njewucytej cytanje z pomocu fible. Stej rowno tak ako ja pŕeznanjonej wó metože švicarskego reformowegó pedagoga a psychologa dr. Jürgena Reichena, kenž jo se cas žywjenja zasajžował za alternatiwnu njefiblowu drogu nawuknenja cytanja a pisanja w zakładnej šuli. Z tym jo žíšam kšušíl rěp. Pŕez toś te swójske nazgónjenja ga bywaju sebjewědobnjejše, njewótwisnjejše, samostatnjejše, zmužnjejše a nawuknu kšacaś pó swójskéj droze, tworiš swójske rozsudy a za to w małem pŕewześ zagronitosć. Rola wucabnika se wót togo wokognuśa dopołnje pŕeměnijo. Wón jo głow-

nje pŕewózowař a póräżowař a njepowěda wěcej 90 procen-tow góziny.

Na zaklaže swójskich pówolańskich nazgónjenjow derje wěm, z wjele pilnosću, zagórjetosću a angażementom žíši pó toś tej metože wuknu a žělaju, aby se-bje celo sami cytanje z pomocu swójskego pisanja pŕiswojowa-

li. Wuknik, kótaryž se z pomocu fible alfabetizěrujo, pó mójich nazgónjenjach w přednyma lětoma sam jano pŕeliš rědko pišo, mimo až pŕsepóda-ne słowa, sady abo teksty wótpišo. A z tym teke pŕawopisne regule akle poměrnje pózdje zeznawa. Tak jěsno ako góle samo twóri a pišo, mózo z pŕawopisnymi regulami něco zacho-piš a toś te wuzbadaš. Pŕirownujom proces nawuknenja cytanja a pisanja rada z nawukneniem ganjanja abo powědanja pla mjeńšego góleša. Wšyk-no jo w njom zapołożone a my starjejše a pedagogi mamy pŕopšawem jano nadawk, gólese-ju stwóriš wuměnjenja,

aby ganjaś a powědaś abo cytaś a pisaś nawuknuło.

Zastup do šule njejo „gózina nul”. Žiši su pěš, šesć, sedym abo wótergi samo wósym lět stare, gaž se do šule pšíwzeju. Wóni znaju předne pismiki a pišu snaž južo swójo mě, někotare južo cytaju. Teke licby a mlogosći su žísam zname. Žiši maju nózyce a wuměju casy južo z třimi lětami z nimi wobchadaš. Wóni mógu w nejlěpšem paže pšed zastupom do šule na jadnej noze stoaš, skokaś a balancērowaś. Co godla njedejali sebje teke cytanje a pisanje z pomocu nazukowej tabulki samostatnje nawucyš?

Snaž mózoš sebje lěpjey pšedstajiš, co naše mórzgi gótuju, gaž cytašo slědjuće smužki: Wděmonsotki ni su wsulžieli, až jo wošjdnoa, pó któraje geruil psimkii w sowjle sotej. Gownla wěc jo, až sotjtje pěrdyn a sěldyn psiimk na pšwaem msětjne. Toš ten pšíkład rědnje pokazujo, až nješgamy pši cytanju pismik pó pismiku gromadu, ale až cytamy celostnje (ganzheitlich). Słowa na nas pši cytanju skokaju. Mójo nejrědjenejše dožywjenje ako wucabnica jo doněnta bylo, ako som dožywila, kak

su chapjali słowa naraz na mójich wuknikow „skokaś”. Pó 43 šulskej dnjach su tencas wšykne 24 žiši cytali.. „Kněni Delenkowa, tam cytam taska a tam murja a tam starika ... ja mógu cytaś ... juhu!”

„Gaž sam myslíš, bywaš mudrzejšy”, jo wugronjenje dr. Jürgena Reichena, kótarež jo se mě pšed žaseš lětami kšuše zaščepilo, ako som joga na seminářach we Weimarje dožywila. Stakim žycym wšym, kenž znowa abo w pšiducych lětach na zastup do

šule njesčerpne cakaju, zmužnosć, radosć a wuspěch pši nadějzenju nejwětšego bogatstwa člowjestwa.

Rejzka Delenkowa,
wucabnica za zakladnu šulu

Hamburgske žiši, kenž su se malsnje zalubowali do cytania

Něga Witaj-góle – bórze wótkubłarka

Witaj-žišownja „Villa Kunterbunt“ Chóšebuz

Mój zachopjeńk žěla w žišowni jo byl połny wuspěch. Z tešnym začušim som jěla na přednem dnju na žělo. To pak jo bylo njetrjebne. Južo ako som tam dojšla, su mě wšykne koleginy wutšobnje wuwitali a žíši su mě tejerownosći jěsno dowěrili. Žělo ze starzejšymi pak njejo bylo pšecej tak jadnorje. Z kuždym dnjom se to ale pólěpšujo. Se myslim, až to jo teke dla togo, až změjom pó swójom wukubłanju perspektiwu w žišowni Villa Kunterbunt. Tšošku šežčej jo to z dolnoserbskeju rěcu. Som pak pšeźnanjona, až ju malsnje pšinawuknjom. Kurs serbšciny jo mě pši tom pšeliš dobra pomoc.

Za wukubłanje by sebje žycyla, aby dolnoserbsku rěc móglę južo w šuli nawuknuš. Toś ta móžnosć pak jo jano wobstoała za wuknikow w celkownem wukubłanju a nic za tych, kenž maju želne wukubłanje. Dalej se wjelgin wjaselim, až mógu telik nazgónjenjow zběraš. Pšez to se cujom derje pšigótowana na swojo dalšne žělo. Problem ale jo, až šula njepóda wa žedne dokradne směrnice za žělo w žišowni. Dla togo su pšecej zasej nastali problemy, kenž su byli pó mójom měnjenju njetrjebne. How by sebje žycyla, aby šula a zasajžeński amt lěpzej gromaże žělałej a teke na žycenja institucije žiwałej.

Na nowe pedagogiske wótmysli, ako na tu, kótaruž smy na dalejkubłanju z Malte Mienertom póznali, se w šulskej wukubłanju pšemało žiwa. Toś to dalejkubłanje jo se mě wjelgin spódobało a som wupytnuła, až wšake w swójom pedagogiskem žěle wobspomnjejom. Bóžko njenamakaju toś te naglědy w šuli wótworjone wušy. Dla togo njejsom pšezej swójo šulske wukubłanje tak derje na nowe wótmysli pšigótowana. Weto stej mě dalejkubłanje

a knigły k tomu kradu wjele dałej. Njebužo móžno, wšykno pó nowej wótmysli zwopšawdniš, ale někotare pšeměnjenja su mě pši wšom nadpadnuli. Na pšíkład hapcheńk k wopytowanju wěcej njedajo.

Som wjasoła, až som dostała šansu za žělo w žišowni w Chóšebuzu a se wjaselim na pšídudy cas.

Maria Pěčkec

Žen pšedcytanja

Dnja 17.11.2017 smy teke w našej Witaj-žišowni wótměli Mjazynarodny žen pšedcytanja. W zgromadnem žěle ze Šulu za dolnoserbsku rěc a kulturu smy móglí wuwitaś pšedcytarku, kótaraž jo našym žišam w serbskej rěcy pšedstajiła łužyske mytiske bytosći. W rozgronje a z małymi tšojeńkami su namakali plon, bław-

nik, pšežpołdnica a lutki drogu k žowćam a gólcam. Tak su na pšíkład zgónili, až jo plon lužam pšinjasł glu-ku abo až jo mlogi luž tšuł swójo žywjenje, gaž pšežpołdnicy njejo mógał tšojeńka wulicowaś. Za někotare žiši, wósebnje za te dwělětne, su toś te póstawy napšawdu byli něco tšašnego. Napšešiwo tomu su te „wjeli-ke“ rozluštowane kichotali, ako su wuglědali toś te spóžiwne póstawy a su se z nimi abo z pšedcytarku Ute Henšelowej rozgranjali.

Naceriła a nagótowała jo te póstawy sakska wuměłcowka kněni Herrmanowa, kótaraž jo měla wót junija do oktobra w našej žišowni wustajeńcu swójich wuměłskich twórbow (lutki, bławdnniki, wužowy kral ...). Južo tencas su naše žowća a gólczy te luštne rědne póstawy wobžiowowali. A něnto su wóni na dnju pšedcytanja zasej byli pšípódla. Aby te łužyske

mytiske bytosći pšezej měli ako žělowy mate-rial k dispoziciji, teke na dobre našogo Witaj-pro-fila, smy ako žišownja pši našom nosarju stajili projektowu pšosbu wó-kup póstawow. Wjase-limy se južo na nowy pšírostk w našej žišowni.

M. Drinkmannowa, wjednica

Pytamy a wołamy swętego Mikławša

Witaj-žiownja „Mato Rizo” Žylow

Jatšowny wuchac, ruprajcht, swěty Mikławš ... kótary wuznam maju toś te póstawy w našom casu? W jadnom pjerwjejšnem lisće som se k tomu južo raz wugroniła. Tam som zwěściła, až jo žíseca wéra do fantazijowych póstawow na kuždy pad dobra za jich kognitiwne wuviše. A toś te póstawy su mjaztym, wšojadno wótkul póchadaju, tradicija a wobstatk rědnego nałoga. Kužde lěto grajo teke pla nas w žiowni figura „Mikławša” wažnu rolu. Jo to swězeński akt a južo tradicija, až na 5. decemberje ze žíimi, starzejšimi a wótkublarkami se zgromažijomy,

aby z latarnjami šli do góle a Mikławša wołali. Comy ga jogo wubužiš, až njeby psespał a žíši njeby na drugi žeń glědali do proznych crjejow. Dlujke lěta smy woplěwali toś tu tradiciju, w běgu casa pak jo se něco pseměniło. Njejo bylo wěcej tak ... tak rědnje. Smy drje se zmakali ze starzejšimi a žíimi, smy šli do góle, smy wołali Mikławša, ale pón su žíši te dariki malsnje wupakowali a se ned rozejšli. Jo bylo lěbda hyšći móžno, Mikławšoju zgromadnje spiw zaspisawa. Za nas to njejo mělo nic wěcej cniš z pšedgódowneju atmosferu. Co by móglji změniš? Raži ga smy

kšeli zasej zgromadnje spiwaś a teke zgromadnje se daś na domojdrogu. A co by mógali hyšći gótowaś? Smy chopili slěžiš, wótkul „Mikławš” pšízo. Pši tom jo nam pomagała zasej namakana stara legenda wó swětem Mikławšu a pó njej smy kšeli se orientěrowaś. Dla togo smy pó Mikławšu, biskupje z Myry, sebje wušły kostim. Teke mitra a biskupski kij njejstej smělej felowaś. Pótom jo nastalo pšašanje: Kak ten žeń organizérujomy. Smy nazběrali wjele myslow a idejow a žedne smy teke zasej spuščili. W lěse 2015 smy „swětego Mikławša” pón předny raz w góli wołali. Pšed tym su žíši dožywili mały program z pšełapjeňkami. Starjejše su měli w tom casu móžnosć, do našeje ze swěckami wobswětloneje zagrody dojš a góruce wino piš. Pó programje su žíši dostali swój žíšecy punš. Ako su byli wšykne starjejše na městnje, smy z latarnjami se wudali do góle, aby Mikławša wołali. Se wě, až su žíši wołali zgłosom. Lěc pak Mikławš pšez to teke wócušejo? Chylku jo pón warnowało, pjerwjej až jo zwónašk „swětego Mikławša” ze šamneje góle zazněl a swětlaško se pokazało. Jo pak bywało swětlej a swětlej a žíšam jo pšíšla impozantna, dostoyna póstawa napšešiwo.

Lěc drje se Mikławš teke lětosa za-

sej pokazujo z latarnju, biskupskim kijom, mitru a mantelom a měchom? Se wě, až se pšigótujomy na jogo wuwanje. Spiw wó Mikławšu w serbskej rěcy zaznějo skóro pó wých rumach žišownje. Do serbskeje rěcy pšestajona wersija legendy za blidove žiwanje Kamishibai pomaga nam, žíšam wuznam póstawy „swětego Mikławša” z wobrazom a słowom zblížyś.

A něnto buzo skóro tak daloko! Wjaselimi se na zmakanje ze „swětym Mikławšom”. Wšykne žíši treněruju swój głos, aby teke mógali joga zgłosom wołaś a se nažejaju, až dostanu darik z joga wjelikego měcha. Co pak to buzo? Dejm to pšeražiš? Ale žíšam hyšći nic dalej wulicowaś ... Buzo to, ako te tši lěta do togo, teke tenraz jabłuko, zawalone do jadnoreje papjery. Comy z tym mysl wó želenju jadnorych darow dalej daś. Gódownu atmosferu comy wubužiš, gaž z muzikaliskim pšewózowanim a zgromadnje z Mikławšom se wudajomy slědk do žišownje, žož se wón z nami rozžognujo. Wón ga ma w tej nocy hyšći kradu wjele za žělo.

Swěšeň „swětego Mikławša” ga jo mjaztym bóžko južo mimo a žylojske žíši su se z nim pó rědnych dožywěnjach zasej rozžognowali.

Mila Zachariasowa/Anett Zyścyna

Słowa w zazukowej tabuli - Wörter in der Anlauttabelle

ampla	-	Ampel	paket	-	Paket
elefant	-	Elefant	kólaso	-	Fahrrad
lěs	-	Laubwald	tomata	-	Tomate
kóza	-	Ziege	šapka	-	Mütze
lod	-	Eis	słynco	-	Sonne
blido	-	Tisch	fejn	-	Föhn
kula	-	Kugel	nož	-	Messer
myš	-	Maus	mjasec	-	Mond
jajo	-	Ei	citrona	-	Zitrone
balo	-	Ball	wuchac	-	Hase
gitara	-	Gitarre	předeščnik	-	Regenschirm
dom	-	Haus	pšyca	-	Mücke
žaba	-	Frosch	kšywo	-	Ziegeldach
zeger	-	Uhr	kšídlo	-	Flügel
lampa	-	Lampe	koń	-	Pferd
ryba	-	Fisch	pjakaŕ	-	Bäcker
hympawa	-	Schaukel	žowčo	-	Mädchen
žurja	-	Tür	kawč	-	Kautsch
ława	-	Bank	tširog	-	Dreieck
šěg	-	Zug	tšojka	-	Drei
chorgoj	-	Fahne			

Ducy w awše

Na amtskimi znamjach su wšakorake pismiki. Glědajšo na to a pytajšo z tymi pismikami słowa abo hyšći lěpjey sady.

píklad:

Slěwki Padaju Na Mnjo - Aua

Abo teke w drugem slěže, wót slězy: Ale Myški Njenosuju Popkorn Slědk
How mógu teke luštnje sady nastawaś a to njemusy pšecej zmysł měš.
Fantazija móžo běžaś. Njestajšo se granicy. To móžo wjelgin kreatiwnje
byś.

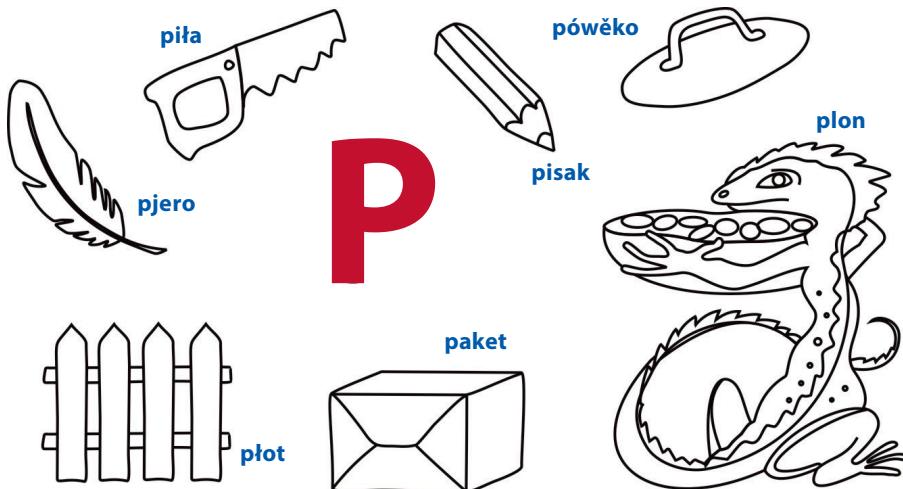
Graša k spěchowanju serbskeje rěcy w žišowni a doma

Pširěduj zazuki k wšakorakym pšedmjataj w rumnosći!

Kortki ze zazukami pšiscynimy na pšedmjaty, kěnž z tym zachopiju.

pšiklad: W->- wokno, B-> blido, S-> stoł,

Pytajšo něnt słowa ze zazukom „P“!

Kužde póstarcenje, kótarež Wašomu gólešeju doma dajošo, rozwucujo jo we wšednych situacijach. Wósebnje gaž žisi graju a za to dosć ruma a casa maju, se jich wuwiše pozitiwnje wobwliwujo. Teke „pšewózowane graše“ pšez dorosćonego, bžetogo až wón góla pseliš intensiwnje wobwliwujo, joga wuwiše spěchujo. Ze wšakimi zaměrnymi grašami mógu se teke wěste kompetence spěchowaś, na pšiklad graša za koncentraciju a spomnješe. How teke we zwisku z rěcu. Póznaše pismikow swójskego mjenja a zajm za dalšne pismiki sz wažne wuměnjenja za nawuknjenje pišanja. Žo wó to, pismiki izolérowaś a nowo kombinérowaś, tomu se groni „pšedchadnikojska kompetenca“.